

Kap 82 : Louise von Battenberg (1889-1965).

Efter sin första hustru Margaretas död den 1 maj 1920 gifte Gusty den 3 november 1923 om sig med Louise Alexandra Marie Irene Mountbatten (1889-1965; f. von Battenberg), barnbarnsbarn till drottning Victoria. De skall ha sammanförts av en gemensam bekant, prinsessan Helena Viktoria, dotterdotter till drottning Victoria.¹ Det finns överifierade uppgifter om att Gusty först hade tänkt gifta sig med Helena, men att hon avböjde.²

I samband med engelska kungahusets namnbyte 1917 från Hannover & Sachsen-Coburg-Gotha till Windsor hade Louise far måst avsäga sig sin tyska prinstiteln och acceptera den lägre rangen markis. Dottern var således enligt Almanach de Gotha ej kunglig nog för ett jämbördigt gifte. Det var också detta att hennes farmor grevinnan Julia von Hauke (1825-1895) inte varit av kunglig börd – äktenskapet var morganistiskt – utan först sju år efter giftermålet genom ett dekret blev prinsessa av Battenberg. Detta uppmärksammades av professorn i juridik Carl Axel Reuterskiöld, ledde till en tidningsdebatt & att UD uppmanades att utreda frågan. UD gjorde dels en egen juridisk prövning, dels infortrade ett utlåtande av brittiska regeringen. Utslaget blev att Louise inte tillhörde något tyskt kungahus, men väl (genom sin mor) det engelska. Det var ett gränsfall, men det fanns både svenska & engelska prejudikat på att räkna kvinnolinjen – drottning Josefina t ex.³ Gustaf V hade redan gett sonen sin tillåtelse, varför utslaget var välkommet. Prins Sigvard citerar i sina memoarer en tysk kommentar om utslaget: ”Keine Hexerie, nur ein bisschen Behendigkeit”.

Intresset för Louise har varit begränsat. Det finns två längre biografier (Fjellman 1954 & 1965) & ett mindre antal kortbiografier (Swahn 1930: ss. 130-136; Knagg 1932: ss. 246-265; Fjellman 1952: ss. 40-47; Samuelsson 1969: ss. 14-18; Fjellman 1973: ss. 40-48; Ohlmarks 1973: ss. 148-149; Elgklou 1978: ss. 178-182; Lagerqvist 1979: ss. 108-124; Palmstierna 1982; Fridh 1995: ss. 194-218; Heymovski 1995: s. 44; Skott 1996: ss. 130-131; Grundberg 1999: ss. 134-137; Ulfsäter-Troell 1996: ss. 365-375,394-431; Sundberg 2004: ss. 256-259; Lindqvist 2006: ss. 500-515; Blom 2009: ss. 114-115; Rangström 2010: ss. 383-397; Norlin 2015: ss. 188-194). Ointresset skall ha berott på att hon uppfattades som ett substitut för Margareta.

*

Louise Alexandra Marie Irene von Battenberg föddes den 13 juli 1889 på sommarslottet Heiligenberg i storhertigdömet Hessen (nuvarande tyska delstaten Baden-Württemberg), någon mil från Bodensjön. Fadern var prins Ludvig av Battenberg (1854-1921; från 1878 brittisk medborgare; från 1917 markis av Milford Haven). Modern var hertiginnan Viktoria av Hessen-Darmstadt (1863-1950). Fadern blev trots sitt tyska ursprung brittisk amiral och familjen flyttade mellan hans olika posteringar, men tillbringade semestern på hustruns familjeslott där alltså Louise föddes. Hon hade en äldre syster Alice och två bröder. Systrarna fick hemundervisning av modern & en guvernant och gick i Fräulein Texters ”finishing school” i Darmstadt, där de lärde sig franska & hemkunskap. Louise var spinkig & kallades länge för ”the shrimp” (räkan).

¹ Palmstierna 1982.

² Knagg 1932: s. 250; Bernadotte 1975: s. 51; Fridh 1995: s. 197; Skott 1996: s. 127; Sundberg 2004: s. 253; Rangström 2010: s. 387.

³ Aftonbladet 1923-07-01 & 1923-08-09; [Hovrättsrådet] Gustav Olin. Kronprinsens förlovning och successionsordningen. Svenska Dagbladet, 1923-07-18 & 1923-08-09.

1:a världskriget vände upp och ned på Louises värld. Fadern hade 1912 utnämnts till 1:e sjölord, befälhavare över brittiska flottan, men hans tyska påbrå gjorde att han fick avgå. Louise befann sig vid denna tidpunkt i St Petersburg hos sin moster tsaritsan, eventuellt för att introduceras för någon passande kavaljer, men mor & dotter fick ta sig hem till England över Stockholm. Modern lämnade kvar sina juveler, reservkapitalet, i vad hon trodde var säkert förvar hos systemen.

Att Louise trots sina 25 år inte var gift verkar egendomligt – systemen Alice hade gift sig fyllda 18 med prins Andreas av Grekland & Danmark – men det skall ha berott på att Louise var hemligt förlovad med svågerns bror prins Christoffer. Denne hade dock inte någon förmögenhet, Louise föräldrar vägrade skjuta till pengar, och paret hade måst bo i en hyresvåning. Under tiden friade kung Manuel II av Portugal, men fick korgen.⁴

*

Under 1:a världskriget arbetade Louise först i ”Soldiers and Sailors Families Association” & ”Smokes for Soldiers and Sailors” med insamlingar. Därefter i VAD (Voluntary Aid Detachment). Efter en kortare sköterskeutbildning skeppades hon över till Frankrike, där hon mars 1915 till juli 1917 tjänstgjorde vid Hôpital Anglais i Nevers, nära fronten. Louise var inte någon fysiskt stark person, men gjorde uppenbarligen sitt bästa. Två arbetskamrater:

Fastän anlagen funnos, så måste hon i alla fall börja från början. Först skulle hon förrätta alla de grövsta sysslorna, skura golv, putsa lampor o.s.v. Och när hon prövat på det en tid, fick hon börja i sjuksalarna. Där hade hon att bädda sängar, tvätta patienterna samt göra de sårade, som kommo lemlästade, blodiga och leriga från skyttegravarna, färdiga för operationsbordet. Så fick hon hjälpa till vid omläggningarna av lättare fall och även biträda i operationssalen vid sina egna patienters operationer samt tura om med de andra sköterskorna att vaka om nätterna.⁵

Prinsessan Louise, berättar miss Wheatley, hade ingen stark konstitution men hon var seg. Hon arbetade minst lika hårt som sina kamrater. Tog hand om de sårade, gjorde allt det grovgöra som behövdes. Det var aldrig tal om att hon skulle spara sig, utom en gång då hon var tvungen att göra det, därför att hon fått påssjuka. Miss Wheatley skötte henne då.

Miss Wheatley avlivar myten, som ibland dykt upp i svenska tidningsartiklar, om att drottningen brukade sitta och hålla de döende i hand. ”Sådant hann vi aldrig med. Men i våra nödvändiga sysslor ingick däremot, att vi hjälpte de svårast sårade att skriva hem till sina familjer”.

...

Vid julen skulle man ju försöka ordna något slags underhållning för de sårade. Earthley-Wilmot – de kallade varandra alltid vid efternamn – skrev ihop en pjäs.

Wheatley var *poilu* [fotsoldat] i uniform, med håret uppstoppat under uniformsmössan, och med pipan i munnen.

- Det skulle man aldrig fått prinsessan Louise till. Hon avskydde att uppträda. Någon liten roll kunde man ju få henne att göra men hon var mycket dålig skådespelerska.⁶

⁴ Fjellman 1965: ss. 32,71-72. [Louises systerdotter Theodora av Baden & bror Earl Mountbatten.]

⁵ Elsa Djurklou. Prinsessan Louise som sjuksköterska. Idun, 1923:43, s. 1015.

⁶ Fjellman 1965: ss. 63-64. [Louise arbetskamrat sjuksköterskan Miss Ida Wheatley.]

Efter det hon tillfrisknat från påssjukan tjänstgjorde Louise september 1917 till september 1918 på ”The Princess Club Hospital” i Bermondsey i centrala London & slutligen tre månader vid franska militärsjukhuset för bentuberkulos vid Palavas-les Bains utanför Montpellier. Efter kriget sysselsatte hon sig med socialt arbete, som lektant i arbetarstadsdelen Battersea. För sin insats under kriget erhöll hon fyra dekorationer: British War- och Victory-medaljerna, engelska Röda Kors-medaljen och franska Médaille de la reconnaissance.

*

Familjeförmögenheten hade varit placerad i ryska järnvägs- och/eller gruvaktier, men gick förlorad i samband med revolutionen. Den ryska delen av släkten arkebuserades. Familjen fick 1918 flytta från residenset Kent House på Isle of Wight till en villa nära Southampton. 1921 dog fadern i en hjärtattack. Familjen bodde därefter i Kensington palace, ett sorts förnämt inackorderings- & pensionärshem. Året därpå gifte sig yngste brodern rikt, men tycks liksom föräldrarna ha varit ovillig att underhålla systemen för resten av livet. Louise hade tidigare sagt att hon bara skulle gifta sig av kärlek, och aldrig med en kung eller änkling, men nu gjorde hon just det. Man kan misstänka att ekonomin spelade en roll. Som ungmö hade hon fått leva resten av livet som nådehjon.

Hon kände Gusty sedan tidigare. De hade träffats några timmar den 11 augusti 1914 då hon & modern var i Stockholm, och hade sedan stött ihop i sällskapslivet. Närmare bekanta var de inte, men när Gusty började uppvakta henne enades bekantskapskretsen om att det var bäst som skedde. Louise var tveksam men övertalades. De förlovade sig den 1 juli 1923, gifte sig den 3 november samma år. Fram till dess undervisades hon i svenska av fröken Märta Isberg. Isberg berättade att Louise var enkel, god, naturlig, klok, intelligent, glad och på samma gång allvarlig. Vidare var hon livlig, trevlig, förtjusande, dansant, intresserad av konst, litteratur & teater, talade god franska, sämre grekiska & ryska. Men hon var ingen blåstrumpa som pressen hade låtit påskina.⁷ Där tycks dock Isberg haft fel. Louise påverkades djupt av den samtida debatten om kvinnans rättigheter & hennes enda offentliga uttalande gäller just det ämnet.

Louise följde 1926 med Gusty på en åtta månader lång jorden-runt-resa. I Amerika talade hon med journalisterna. Hon duckade frågan om skilsmässor, men svarade på frågor om kvinnoemancipation i största allmänhet: ”Visst anser jag att kvinnan skall ägna sig åt affärslivet och andra yrken om de är kompetenta därtill. Och detsamma gäller politiken, ehuru jag anser att en grundlig utbildning på detta fält är nödvändig. Kvinnorna är fullt ut lika intelligenta som männen och förutsatt att de erhållit en ordentlig utbildning, kunna i lika hög grad göra anspråk på aktning och beundran som männen, om de ägna sig häråt. Emellertid anser jag icke att kvinnorna bör försumma sina hem. Hemmet är, när allt kommer omkring det viktigaste, eller hur?”⁸

Hon var medlem i Zonta, 1:a hedersledamot i Fredrika Bremer-förbundet, värd för 1953 års yrkeskvinnokongress & angelägen om att påpeka sin yrkesbakgrund som sköterska. I övrigt visar hennes bibliotek att hon var humanistiskt bildad & följde dagsdebatten. I motsats till Margareta läste hon även svensk litteratur.⁹

*

⁷ Elsa Djurklou. Prinsessan Louises första besök i Sverige. Idun, 1923:43, s. 1015.

⁸ Salt Lake Tribune, 1926-07. I: Ulfäter-Troell 1996: ss. 408-409.

⁹ Dahlström 2006: ss. 185-223.

Louise liv efter bröllopet sammanföll i hög grad med Gustys liv. Hon introducerades i hans vänkrets, följde honom i representationen & studerade svenska. Med åren blev svenskan tämligen idiomatisk om än uttalet var dåligt. Hon talade fort, med stark engelsk brytning & ofta förstod man inte vad hon sade. Det fanns baktanken att hon skulle bli hemmets nya mor, men så blev det inte. Detaljerna är oklara men de äldre barnen tycks ha vägrat.¹⁰ Den 30 maj 1925 födde hon en flicka, men barnet var dött vid födseln.

Drottning Victoria var mycket utomlands & hennes välgörenhetsarbete som arbetande ordförande, hedersordförande och beskyddarinna lyftes 1928-1930 över på Louise: Sophiahemmet, kronprinsessan Lovisas barnsjukhus, Eugeniahemmet, "Drottningens hjälpkommitté (tidigare Drottningens centralkommitté)" & "Föreningen för arbetsflitens befrämjande". Under 2:a världskriget tillkom "Vinterljus" (en insamling till till stearinljus & karbidlampor), "Fältjulklappen" (även känd som "Kronprinsessans gåvokommitté för Neutralitetsvakten") & "Rådan" (ett hem för finska krigsbarn). Som drottning var hon hedersledamot i Dansfrämjandet, Fredrika Bremer-förbundet, Vitterhetsakademien & Nya Idun. Beskyddarinna av Stockholms läns och stads hemslöjdsförening, Rikslottakåren, Prins Eugéns Waldemarsudde, Stockholms Lyceumklubb & Svenska Röda Korset. Ordförande i Nationalföreningen mot tuberkulos.

*

En kunglig person skall vara frisk eller död.
Louise Mountbatten m fl

Den 29 oktober 1950 blev Louise drottning. Hon vantrivdes i rollen. Det var för mycket fokus på hennes person. "Folk tittar på mig som om jag vore något märkvärdigt. Jag ser väl inte annorlunda ut än vad jag gjorde i går?" Detta har efteråt tolkats som att bevis för hennes demokratiska personlighet, men tyder väl snarare på att hon med sin bakgrund som adlig familjeflicka var ovan vid situationen. Hon saknade dock ej karisma. Det finns en historia om att hennes kunglighet mitt i vänligheten var så påfallande att man kände sig som den obetydliga undersåte man var. En hovdam kommenterade detta med orden "Inget av detta är ett spår överraskande för mig. Drottningen är kunglig ända ut i fingerspetsarna och samtidigt är hon naturlig, chosofri och sant demokratisk. Det är på något sätt lika självfallet för henne att sätta på sig ett rejält arbetsförkläde som att klä sig i hermelin och hovgala."¹¹ Merparten skrivelser var i samma stil – hur Louise obehindrat växlade mellan tiara & hermelinbrämats släp vid riksdagens högtidliga öppnande och att hon "villigt köade i varuhuset, ofta blandade sig i Stockholms gatuvimmel och alltid uppträdde påfallande enkelt klädd".¹²

Louise led av magbesvär, åderförkalkning, blodproppar & hjärtflimmer. 1949 & -51 fick hon två hjärtattacker. Den 7 mars 1965 dog hon i sviterna av en operation. Nekrologerna var positiva: Som människa var hon vänsäll, barnkär, osentimental, humoristisk, humörfrisk, lojal & självuppoftande. I bekantskapskretsen hade hon ett ampert eftermäle som livskamrat, husmor, värdinna, konversationslexikon, arbetsmyra & inte särskilt lätt att umgås med.

¹⁰ Bernadotte 1975: ss. 60-61.

¹¹ Fjellman 1952: s. 43.

¹² Ohlmarks 1973: s. 148.